

Študijná príručka: Raný novovek – Hospodárske, spoločenské a politické zmeny

Kvíz s krátkymi odpoveďami

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Ako sa líšila manufaktúrna výroba od tradičnej remeselníckej dielne a aké to malo výhody?
2. Aké nové plodiny dovezené zo zámoria ovplyvnili európske poľnohospodárstvo a prispeli k zlepšeniu výživy?
3. Prečo sa centrum európskeho obchodu v ranom novoveku presunulo z talianskych miest na pobrežie Atlantického oceánu?
4. Vysvetlite, čo je to panovnícky absolutizmus a aké nástroje využívali panovníci na zabezpečenie svojej vlády?
5. Ktoré dva európske štáty sa v 17. storočí odlišovali od zvyšku Európy tým, že odmietli absolutizmus?
6. Akým spôsobom sa zmenilo postavenie bohatých mešťanov v spoločnosti v porovnaní s tradičnou feudálnou šľachtou?
7. Kto vo vojnách nahradil rytierov a ako táto zmena prispela k rozpadu stredovekého lénneho systému?
8. Uvedte aspoň dva hlavné znaky rozvoja vedy v ranom novoveku.
9. Ako rozvoj poľnohospodárstva a zmena myslenia majiteľov pôdy viedli k postupnému zániku poddanstva?
10. Ktorý francúzsky panovník je považovaný za jedného z najznámejších absolutistických vládcov a aké prepychové sídlo si dal postaviť na demonštráciu svojej moci?

Kľúč správnych odpovedí

1. Na rozdiel od remeselníckej dielne, kde jeden remeselník zhotovil celý výrobok sám, v manufaktúre vyrábalo viac pracovníkov spoločne jeden výrobok. Každý pracovník sa špecializoval len na určitú časť výrobného procesu, čo umožňovalo vyrobiť viac výrobkov za kratší čas.
2. Európske poľnohospodárstvo obohatili plodiny dovezené zo zámoria, ktoré mali vysoké výnosy. Medzi najvýznamnejšie patrili zemiaky, kukurica a pohánka, ktoré postupne zlepšovali výživu obyvateľstva.
3. Centrum obchodu sa presunulo, pretože zámorský obchod sa stal hnacím motorom hospodárstva. Mestá na pobreží Atlantiku alebo mestá spojené s oceánom riekami bohatli na priamom obchode s tovarom prúdiacim spoza oceánu, čím prekonali tradičné talianske obchodné centrá.
4. Panovnícky absolutizmus je forma vlády, pri ktorej panovník vládne ako samovládca a sústreďuje vo svojich rukách všetky právomoci. Svoju moc si zabezpečoval pomocou centrálnych spravovaných štátnych úradov a oddaných, vzdelaných, no neurodzených profesionálnych úradníkov.
5. V priebehu 17. storočia, keď absolutizmus ovládol takmer celú Európu, ho odmietli len v Anglicku a Nizozemsku.
6. Bohatí mešťania, hoci boli nepriviligovaní, sa stali vážnymi konkurentmi feudálov. Ich vplyv rástol vďaka bohatstvu získanému z podnikania a obchodu, zatiaľ čo vplyv veľkých feudálov postupne klesal.

7. Rytierov vo vojnách nahradili námezdní vojaci, známi ako žoldnieri. Táto zmena znamenala stratu vojenského významu rytierskeho stavu, čo bolo jedným z faktorov, ktoré prispeli k rozpadu stredovekého lénneho systému.
8. V ranom novoveku sa začali intenzívne rozvíjať prírodné vedy ako matematika, fyzika, biológia a chémia. Na podporu výskumu vznikali vedecké spoločnosti a zároveň dochádzalo k čoraz väčšej špecializácii jednotlivých vedných odborov a vedcov.
9. Bohatí majitelia pôdy a šľachta zistili, že je pre nich výhodnejšie najímať si pracovníkov za mzdu, než prijímať dávky zo starých poddanských povinností (roboty). Tento ekonomický posun viedol k postupnému uvoľňovaniu a zániku systému poddanstva.
10. Jedným z najznámejších absolutistických panovníkov je francúzsky kráľ Ľudovít XIV., známy aj ako „kráľ Slnko“. Na vyjadrenie svojej moci a bohatstva si dal neďaleko Paríža postaviť prepychový zámok vo Versailles.

Návrhy na esejové otázky

1. Analyzujte a porovnajte hlavné spôsoby výroby v ranom novoveku (manufaktúry a poľnohospodárstvo). Aký bol ich spoločný vplyv na hospodárstvo a spoločnosť?
2. Podrobne opíšte, ako zmeny v hospodárstve (výroba a obchod) viedli k premene stredovekej spoločenskej štruktúry. Zamerajte sa na postavenie šľachty, mešťanov a poddaných.
3. Vysvetlite vzostup panovníckeho absolutizmu v 17. storočí. Aké faktory prispeli k tomu, že panovníci mohli sústrediť moc vo svojich rukách, a aké nástroje na to využívali?
4. Diskutujte o význame zámorského obchodu pre európske štáty. Ako tento obchod formoval ekonomiku a ktoré mestá a štáty z neho najviac profitovali?
5. Posúďte úlohu vzdelanosti a rozvoja vedy v ranom novoveku. Ako zakladanie škôl a vedeckých spoločností prispelo k celkovým zmenám v Európe?

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Absolutizmus (panovnícky)	Vládny systém, v ktorom panovník vládne ako samovládca, pričom na seba strháva právomoci, ktoré predtým patrili šľachte. Svoju moc si zabezpečuje pomocou úradníkov a centrálnych úradov.
Fuggerovci	Vplyvná rodina z nemeckého Augsburgu, ktorej príklad ilustruje rastúci význam neurodzených, ale bohatých ľudí. Podnikali v bankovníctve, textile a baníctve a spoluurčovali osudy strednej Európy.
Lénny systém	Stredoveký spoločenský a politický systém založený na vzťahoch medzi pánmi a vazalmi, ktorý sa v ranom novoveku v dôsledku spoločenských a vojenských zmien začal rozpadáť.

Manufaktúra	Spôsob výroby, pri ktorom viacero pracovníkov spoločne vyrába jeden výrobok v dielni. Výrobný proces je rozdelený na jednotlivé úkony, na ktoré sa pracovníci špecializujú, čo umožňuje rýchlejšiu a efektívnejšiu produkciu.
Mešťania	Obyvatelia miest. V ranom novoveku sa bohatí mešťania (kupci, výrobcovia) stávali čoraz vplyvnejšou vrstvou obyvateľstva, ktorá svojim bohatstvom konkurovala tradičnej šľachte.
Poddanstvo	Systém, v ktorom boli roľníci (poddaní) viazaní k pôde a povinní vykonávať práce (roboty) pre svojho zemepána. V ranom novoveku sa tento systém začal uvoľňovať, pretože pre šľachtu bolo výhodnejšie najímať si pracovníkov za mzdu.
Striedavý systém	Pokročilejší spôsob obrábania pôdy, ktorý v 17. storočí nahradil menej efektívny trojpoľný systém. Prispel k vyšším poľnohospodárskym výnosom.
Úradníci	Profesionálni, vzdelaní, ale rodom neurodzení ľudia, ktorí pracovali v centrálnych štátnych úradoch. Stali sa oporou absolutistických panovníkov pri správe štátu.
Versailles	Prepychový zámok francúzskeho kráľa Ľudovíta XIV. neďaleko Paríža. Stal sa symbolom absolutistickej moci a inšpiráciou pre ďalších európskych panovníkov.
Zámorský obchod	Diaľkový obchod s novoobjavenými územiaми za oceánom. V ranom novoveku sa stal hnacím motorom hospodárstva celých štátov a zdrojom obrovského bohatstva pre obchodné centrá na pobreží Atlantiku.
Žoldnieri	Námezdní vojaci, ktorí v armádach raného novoveku nahradili rytiersky stav. Ich využívanie prispelo k zániku vojenského významu šľachty.